

Asia: VN/12900/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan näkemykset sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Jyväskylän yliopisto on samaa mieltä muutosesityksen tavoitteesta ratkaista sosiaalipalvelujen työvoimapula, mutta eri mieltä ehdotetuista keinoista, koska ne heikentävät sosiaalipalvelujen vaikuttavuutta, asiakkaiden palvelujen saantia ja asiakasturvallisuutta sekä pitemmällä tähtäimellä myös koulutetun työvoiman saantia sosiaalityöntekijöiksi.

Allekirjoitamme Sosnetin tähän muutosehdotukseen liittyvän lausunnon, jonka mukaan lakiesitys on yhteiskunnallisesti kestävä, sosiaalihuollon asiakkaita ja työntekijöitä väheksyvä sekä koulutuspoliittisesti lyhytnäköinen ja ristiriitainen, koska se ei tuota ratkaisuja sosiaalityöntekijäpulaan pitkällä aikavälillä. Lakiesitys ei pureudu ongelman juureen eli kysymykseen siitä, miksi hyvinvointialueille ei ole saatu rekrytoitua riittävästi laillistettuja sosiaalityöntekijöitä tai alan tutkinto-opiskelijoita. Kysymys on sosiaalityön työoloista, työhyvinvoinnoista, palkkauksesta ja johtamisesta, joihin nyt lausuttavana oleva lakiesitys ei tuo mitään korjauksia. Kuten Sosnetin lausunnossa todetaan, tarvittava määrä laillistettuja sosiaalityöntekijöitä on saatavissa ilman, että on tarve heikentää vaativassa ja vastuullisessa tehtävässä tilapäisesti toimimisen koulutusedellytyksiä. Valmisteluperusteissa mainittu lastensuojelu on erityisen vaativaa sosiaalityötä, jossa sosiaalityöntekijöiden tulee olla päteviä sekä mahdollisimman kokeneita ammattilaisia. Ratkaisuja tulee ensivaiheessa etsiä työpaikkojen veto- ja pitovoimatekijöiden parantamisella tilapäisenä toimivien pätevyysvaatimuksia heikentämisen sijaan.

Vaikutuksiltaan muutos heikentää asiakasturvallisuutta ja haastavissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden oikeutta saada laadukasta sosiaalityötä. Sosiaalityön asiakkaat ansaitsevat päästä tarvittaessa pätevän ja laillistetun sosiaalityöntekijän vastaanotolle (vrt. hoitaja/lääkäri -työnjako). Muutos tulisi kokonaisvaikutuksiltaan lisäämään työntekijäpulaa, jolloin asiakkaat voivat jäädä vaille tarvitsemaansa tukea ja palvelujen ulkopuolelle, jolloin ongelmat vain syvenevät.

Muutosehdotus ei ole perusteltu, sillä aiemmin tehty lievennys ja ns. määräaikaisten sijaispätevien henkilöiden salliminen sosiaalityön ammatinharjoittajina ei ole ratkaissut työvoimapulaa vaan se on syventynyt. Järjestely on todennäköisesti karkottanut alalta päteviä ja kokeneita työntekijöitä koska heille on kasaantunut myös vastuu sijaispätevien työskentelystä. Järjestelyn vuoksi työpaikoilla ei ole

ratkaistu todellisia työvoimapulan syitä (veto- ja pitovoimatekijät sekä pätevien sosiaalityöntekijöiden kuormitus), joihin on tarpeen tulevaisuudessa puuttua tehokkaasti ja pitkäjänteisesti.

Muutosehdotuksen henki ei etsi kestäviä ratkaisuja, vaan pikemminkin se tuottaa pitkällä aikavälillä kestäättömiä pikaratkaisuja sosiaalityön työvoimapulaan. Ratkaisulla ei puututa juurisyyhin (alan veto- ja pitovoimatekijät), jotka tutkimustenkin mukaan selittävät työvoimapulaa. Sen sijaan ratkaisuja on rakentavaa etsiä osana tulevaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainsäädännön kokonaisuudistusta yhteen ammattiin kohdistuvan hätäratkaisun sijaan. Sosiaalityöntekijöiden ohella myös muista sote-alan ammattilaisista on pulaa.

Sosiaalityössä kohdattavat sosiaaliset ongelmat eivät ole muuttuneet yksinkertaisimmiksi, joiden ratkaisemiseen vähäisempi koulutus olisi perusteltua. Päinvastoin ne ovat yhä monimutkaisempia ja niiden ratkaiseminen ja lieventäminen vaativat laaja-alaista tutkimukseen perustuvaa osaamista ja reflektiokykyä sekä yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän rakenteisiin vaikuttavan sosiaalityön osaamista.

Lisäksi monialaista ja moniammatillista yhteistyötä ei voi toteuttaa täysimääräisesti asiakasturvallisuus huomioiden muiden ammattiryhmien, kuten lääkäreiden, psykologien ja opettajien kanssa, ilman laillistetun sosiaalityöntekijän osaamista. Tällöin myös sosiaalihuollon ennestäänkin alisteinen asema palveluissa suhteessa muihin aloihin heikkenisi. Sosiaalityöntekijän koulutus on ainoa sosiaalialan yliopistollinen tutkinto (YTM/VTM).

Ajatus yliopistollisen tutkinnon korvaamisesta työkokemuksella murentaa koko suomalaista koulutusyhteiskunnan ajattelua, johon sisältyy odotus laadukkaista tietoon perustuvista palveluista ja asiakasprosessien kokonaisvaltaisesta hallinnasta. Ehdotettu muutos ei kannustaisi aloittamaan tai saattamaan loppuun sosiaalityön yliopisto-opintoja, jolloin työvoimapula pitemmällä tähtäimellä vain pahenee. Nykyinen säännös ja sen valvonta ovat motivoineet sosiaalityön yliopisto-opiskelijoita saamaan maisterintutkintonsa sosiaalityössä valmiiksi mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti, josta osoituksena on esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa viimeaikainen kiitettävä määrä valmistuneita tutkintoja.

Sosiaalialan kokonaistyövoimapula ei ratkea sillä, että alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita sosionomeja otetaan myös sosiaalityön osaamista vaativiin tehtäviin, sillä sosionomeistakin on jatkuva pula, ja heidän koulutuksensa ei sovellu tutkimukseen perustuvan vaikuttavan sosiaalityön toteuttamiseen. Jo tällä hetkellä sosionomi-tutkinnosta annetaan tietyiltä osin hyväksilukuja maisterintutkintoon. Lisäksi on Sosnet-yhteistyössä jatkettu Soteko-hankkeen mukaista ns. sosionomi-väylän valtakunnallista kehittämistä, jossa huomioidaan sosionomien osaamisen hyväksiluku ja puuttuvat osaamistarpeet heidän hakeutuessaan sosiaalityön yliopistollisiin opintoihin.

Lausunnonantajan näkemykset voimaantulosta

Tätä muutosta ei tule tehdä tällä aikataululla, vaan osana sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainsäädännön kokonaisuudistusta.

Nykyinen säädös ja Valviran tarkentunut linjaus on selkiyttänyt tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimimisen käytäntöä ja motivoinut sosiaalityön opiskelijoita suorittamaan maisterintutkinnon

sosiaalityössä valmiiksi, mikä näkyy esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa valmistuneiden kohonneella määrällä. Jyväskylän yliopisto on myös osaltaan lisännyt merkittävästi maisterivalinnan sisäänottoa.

Onko lakiehdotuksen olennaisia vaikutuksia arvioitu riittävästi? Mitä muita olennaisia vaikutuksia lakiehdotuksella voidaan arvioida olevan?

Säädöksen muotoilu on epämääräinen, kuka on lopulta kelpoinen toimimaan tilapäisenä sosiaalityöntekijänä ja muotoilu jättää työnantajalle laajan harkintavallan ja mahdollistaa kirjavat käytännöt eri työpaikoilla ja puolilla maata. Tämä taas vaarantaa asiakkaiden tasa-arvoisen ja laadukkaan kohtelun sekä asiakasturvallisuuden varmistamisen.

Muilta osin allekirjoitamme Sosnetin tähän muutosehdotukseen kirjatut kriittiset huomiot vaikutusten arvioinnin puutteista.

Muita yleisiä huomioita lakiehdotuksesta?

Haluamme muistuttaa, että avoimessa yliopistossa suoritettujen sosiaalityön aineopinnot eroavat tosiasiallisesti laajuudeltaan pääaineena suoritetuista sosiaalityön aineopinnoista. Esimerkiksi Jyväskylän avoimessa yliopistossa ei ole mahdollista suorittaa sosiaalityön asiakastyöhön harjaannuttavaa käytännön opetusta (harjoittelua).

Havila Marjo
Jyväskylän yliopisto - Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikan professorit Heli Valokivi, Kati Närhi ja Aila-Leena Matthies